

Komitet wzywa Komisję do wyodrębnienia specjalnej linii budżetowej dla organizacji kobiecych społeczeństwa cywilnego w krajach AKP.

7.9 Jeśli chodzi o kryteria kwalifikowania się podmiotów niepaństwowych do wsparcia i ich dostępu do środków finansowych należy generalnie stworzyć preferencyjne kanały komunikacji dla organizacji kobiecych.

7.10 Stworzone w ramach Porozumienia z Cotonou oferty edukacyjne służące wspieraniu działania organizacji i związków kobiet działających na szczeblu lokalnym mogą okazać się przydatnym instrumentem do realizacji tego porozumienia.

7.11 Komitet będzie w tym duchu popierał organizowanie seminariów służących zdefiniowaniu i pogłębieniu kwestii związanych ze statusem i partycypacją kobiet w krajach AKP.

7.12 Komitet dąży do równego uczestnictwa kobiecych delegacji w organizowanych przez siebie seminariach i spotkaniach z kobietami i ich organizacjami z krajów AKP oraz ogólnie z krajów trzecich.

7.13 Komitet ma zamiar do końca pierwszego półrocza 2005 r. zorganizować konferencję z udziałem kobiet i organizacji społeczeństwa cywilnego krajów AKP poświęconą następującym celom: wzmocnienie partycypacji kobiet w procesach decyzyjnych, identyfikowanie barier jak również koncepcje strategii przy wykorzystaniu punktów widzenia żeńskich podmiotów biorących udział w procesach rozwoju.

Bruksela, 15 września 2004 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno - Społecznego
Roger BRIESCH

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie „Siódmy Ramowy Program Badań: Zapotrzebowanie na badania nad zmianami demograficznymi – jakość życia osób starszych oraz potrzeby technologiczne”

(2005/C 74/09)

W dniu 29 stycznia 2004 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny, działając na podstawie art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, postanowił wydać opinię w sprawie: „Siódmy Ramowy Program Badań: Zapotrzebowanie na badania nad zmianami demograficznymi – jakość życia osób starszych oraz potrzeby technologiczne”

Sekcja ds. Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu na ten temat, przyjęła swoją opinię w dniu 14 lipca 2004 r. Sprawozdawcą była Renate Heinisch.

Na 411 sesji plenarnej w dniach 15-16 września 2004 r. (posiedzenie z dn. 15 września), Komitet stosunkiem głosów 144 do 1, przy 2 głosach wstrzymujących się, przyjął następującą opinię:

1. Podsumowanie

Uzasadnienie:

1.1 Wobec zachodzących zmian demograficznych oraz szans i zagrożeń dla jakości życia rosnącej liczby osób starszych w Europie, Komitet wnioskuje o:

- a) włączenie „działania kluczowego” (*key action*) w tym obszarze do Siódmego Ramowego Programu Badań, oraz
- b) zastosowanie środków pomocniczych, celem stworzenia pewnych i trwałych podstaw dla planowania polityk, podejmowania decyzji i działań w odpowiednim momencie, zarówno na szczeblu wspólnotowym jak i krajowym.

Aspekty biologiczne, psychologiczne, społeczne, kulturowe, technologiczne, gospodarcze i strukturalne starzenia się są ściśle ze sobą związane. Ponadto, starzejemy się zawsze w jakimś konkretnym otoczeniu fizycznym i społecznym. W Europie otoczenie to różni się w sposób znaczący pod względem geograficznym, kulturowym i społeczno-strukturalnym. W obecnych programach badań nie uwzględniono należycie ani wielopłaszczyznowości procesu starzenia się, ani różnorodności warunków, w jakich on zachodzi. Jednakże biorąc pod uwagę zmiany w strukturze wiekowej ludności, tylko tak szeroko zakrojone i długofalowe badania mogą stworzyć solidne podstawy do planowania i podejmowania decyzji, które potrzebne są w różnych obszarach funkcjonowania społeczeństwa i na wszystkich szczeblach decyzyjnych.

W odniesieniu do punktu (a), badania potrzebne są w szczególności w poniższych dziedzinach:

- polityka gospodarczo-finansowa (4.1)
- praca i zatrudnienie (4.2)
- codzienne życie osób w starszym wieku (4.3)
- otoczenie społeczno-przestrzenne (4.4)
- kształcenie ustawiczne (4.5)
- ochrona zdrowia i potrzeby w zakresie opieki (4.6)
- nowe technologie (4.7)
- przetwarzanie i integrowanie informacji oraz poszerzanie aktualnej wiedzy (4.8)

Ze względu na wielowymiarowość procesu starzenia się, jak również zróżnicowane uwarunkowania kulturowe, ekonomiczne i strukturalne, w których proces ten zachodzi, konieczne staje się przeprowadzenie długofalowych, wielo- i interdyscyplinarnych badań naukowych.

W odniesieniu do punktu (b), za niezbędne uważane są w szczególności następujące środki pomocnicze, mające na celu zapewnienie poszanowania art. 85 Konstytucji Europejskiej, który gwarantuje wszystkim obywatelom UE w starszym wieku prawo do życia w godności oraz do aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym i w procesach decyzyjnych:

- zastosowanie otwartej metody koordynacji w celu ustanowienia jednolitych procedur i klasyfikacji wskaźników jakości życia osób starszych w krajach europejskich; metoda umożliwiająca wymianę doświadczeń i dokonywanie porównań wewnątrz europejskich oraz wzajemne uczenie się, promowanie dialogu między przedstawicielami zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego a właściwymi Dyrekcjami Generalnymi Komisji a także osiąganie porozumienia co do wspólnych wartości dotyczących starzejącego się społeczeństwa;
- ustanowienie wspólnej jednostki monitorowania (Observatorium Europejskiego) z myślą o utworzeniu Europejskiej Agencji ds. Starzenia się Społeczeństw oraz bazy danych dla pozyskiwania, gromadzenia i szerzenia wiedzy i informacji celem ulepszenia otwartej metody koordynacji, jak również sformułowania praktycznych wniosków dla kształtowania polityk;
- utworzenie kategorii „Starzejące się społeczeństwo” w ramach EKES; oraz
- zorganizowanie warsztatów naukowych i konferencji w celu pogłębienia wiedzy na temat zachodzących zmian demograficznych, zwrócenia uwagi na pilną potrzebę zastosowania środków zapobiegawczych i pomocniczych, zwiększenia świadomości, rozpowszechniania informacji o wynikach badań oraz wspierania wymiany między „starymi” a „nowymi” Państwami Członkowskimi.

Cel:

Stworzenie zasobów kompleksowej bazy informacji:

- które byłyby wykorzystywane w kształtowaniu polityk, celem utrzymania, a w razie konieczności, podwyższenia jakości życia obecnego i przyszłych pokoleń starszych osób,

- celem pobudzenia rozwoju gospodarczego i konkurencyjności Europy, przy uwzględnieniu potencjału, jaki przynosią zmiany demograficzne.

2. Wprowadzenie

2.1 Zmiany demograficzne stanowią jedno z najistotniejszych, historycznych osiągnięć naszych czasów. Nigdy wcześniej żadne pokolenie nie mogło mieć zasadnych nadziei, ani oczekiwań, dożycia późnego wieku. Ten nowy etap życia daje szerokie możliwości, ale jednocześnie stawia poszczególne jednostki i społeczeństwo w obliczu całkowicie nowych zadań. W większości państw europejskich wiele osób w starszym wieku ma zapewniony wystarczający dochód oraz posiada sprawność fizyczną i umysłową, które pozwalają im na przeżycie dodatkowych lat starości w pełni samodzielnie i zadowoleniem. Wynikają z tego nowe szanse dla rozwoju gospodarczego i społecznego. W miarę starzenia się, jednakże sprawność fizyczna i umysłowa oraz procesy percepcji zmysłowej ulegają osłabieniu, nawet aż do wystąpienia ryzyka ograniczenia funkcjonowania tych zdolności. Ponadto, niektóre grupy społeczne nie dysponują odpowiednimi środkami materialnymi, ani nie mogą liczyć na pomoc społeczną, czy też wsparcie ze strony innych ludzi, co pozwalałoby im na osiągnięcie podeszłego wieku w godności. W szczególności sytuacja ta ma miejsce w przypadku starszych, samotnych kobiet. Pod tym względem zarysowują się również znaczne różnice w zależności od kraju. Co więcej, zmiany w strukturze wiekowej związane ze zwiększeniem się średniej długości życia we wszystkich krajach wymagają redystrybucji istniejących środków oraz dostosowania systemów opieki zdrowotnej i ubezpieczeń społecznych. Starzenie się ludności to problem dotykający wszystkie państwa Unii Europejskiej, choć proces ten przebiega w różnym tempie. Przewodniczący EKES w swoim raporcie dotyczącym działalności Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w latach 2000-2002, pisze (strona 69):

2.2 „Komitet zwrócił także uwagę na niepokojące prognozy demograficzne, w szczególności wskazując na takie obszary, jak zatrudnienie, służba zdrowia i systemy emerytalne.”

2.3 Przyjmując za punkt wyjścia opisany wyżej proces zmian demograficznych, w niniejszej opinii własnej w sprawie zapotrzebowania na badania w zakresie zmian demograficznych – jakości życia osób starszych i potrzeb technologicznych, postuluje się o włączenie do Siódmego Ramowego Programu Badań „działania kluczowego” („key action”) w tym obszarze. Mamy tutaj do czynienia z dwoma różnymi, wszelako ściśle powiązаныmi ze sobą aspektami: są to (i) przemiany demograficzne jako takie, spowodowane zmniejszeniem się liczby urodzin, z jednej strony, i towarzyszącymi temu zmianami w strukturze rodziny oraz zwiększeniem średniej długości życia, z drugiej; (ii) zjawisko starzenia się i podeszły wiek jako odrębny etap życia, z którym wiąże się zarówno wysoki potencjał dla innowacji społecznych, kulturowych, organizacyjnych, technologicznych i gospodarczych jak również i pewne zagrożenia. Należy prowadzić badania nad obydwoma tymi aspektami, nie tylko w wymiarze makro, w kontekście ich wpływu na całe społeczeństwo oraz środków wymaganych w ramach polityk, ale także w skali mikro, w zakresie ich implikacji w kwestii zagwarantowania jakości życia osób starszych oraz działań, które należałoby podjąć w tym względzie. Trzeba jednakże zawsze brać pod uwagę różnice uwarunkowań w sytuacji kobiet i mężczyzn.

3. Kontekst i uzasadnienie inicjatywy

3.1 Biorąc pod uwagę, iż przemiany demograficzne i towarzyszące im zmiany w strukturze ludności i społeczeństwa są stosunkowo nowym zjawiskiem, istnieje potrzeba pogłębienia dostępnej nam obecnie wiedzy celem dokonania oceny jego oddziaływania na ogólny rozwój społeczny oraz celem stworzenia solidnych podstaw dla odpowiedniego, pod względem czasu, planowania polityk, podejmowania decyzji i działań, zarówno na szczeblu krajowym jak i europejskim. Opinie EKES i komunikaty Komisji dotyczące takich zagadnień, jak polityka zatrudnienia⁽¹⁾, integracja społeczna⁽²⁾, służba zdrowia i kształcenie ustawiczne⁽³⁾ także wskazują na ten kierunek.

3.2 Wiedza taka jest warunkiem *sine qua non* dla wdrażania innowacji w sferze społecznej, kulturowej, organizacyjnej, gospodarczej i technologicznej, umożliwiających nie tylko utrzymanie odpowiedniej jakości życia osób starszych, ale także odciążenie służby zdrowia oraz systemów ubezpieczeń społecznych. Gwałtownie rosnąca liczba starszych osób a także - częściowo wynikający z tego - fakt jednoczesnej egzystencji kilku pokoleń osób starszych także wymagają stworzenia całkowicie nowych usług i form aktywności.

3.3 W tej dziedzinie odnotowano już znaczne osiągnięcia dzięki projektom realizowanym w Piątym Ramowym Programie Badań - działaniu kluczowe „Starzenie się ludności” w ramach programu tematycznego „Jakość życia a zarządzanie żywymi zasobami”. DG ds. Badań Naukowych niedawno opublikowała ocenę śródokresową osiągniętych wyników i zebranych doświadczeń w związku z tym działaniem kluczowym, które objęło swoim zasięgiem wiele dyscyplin. Wdrożenie wyników tego programu tematycznego może także pomóc w poprawie jakości życia osób starszych i niepełnosprawnych. Jednakże podejście holistyczne, czyli całościowe, w ramach wspomnianego programu tematycznego pod koniec lat dziewięćdziesiątych nie zostało jeszcze powszechnie przyjęte.

3.4 W Szóstym Ramowym Programie Badań wsparcie dla prac badawczych nad starzeniem się ludności oraz jego oddziaływaniem na jednostki i całe społeczeństwo kontynuowane jest jedynie w kilku dodatkowych obszarach działań kluczowych, tj. „Nauka o życiu, genomika i biotechnologia dla zdrowia” (Priorytet 1), „Technologie społeczeństwa informacyjnego” (Priorytet 2), „Obywatele i sprawowanie rządów (»governance«) w społeczeństwie opartym na wiedzy” (Priorytet 7) oraz

„Polityki wspierające badania i rozwój techniki (BRT) oraz przewidywanie przyszłych potrzeb naukowo-technologicznych” (Priorytet 8).

3.4.1 Najistotniejsze rezultaty, z punktu widzenia polityki, mają przynieść obecnie realizowane projekty w ramach Priorytetu 8, dotyczące prognoz demograficznych oraz kosztów i wydatków na ochronę zdrowia w kontekście starzejącego się społeczeństwa. Szczególnym, strategicznym celem Programu IST (programu technologii społeczeństwa informacyjnego) jest promowanie integracji osób starszych i niepełnosprawnych ze społeczeństwem informacyjnym. Również i w tym obszarze sformułowano szereg wniosków na podstawie prac badawczych oraz wdrożono wiele obiecujących projektów, w które zaangażowane są poważne konsorcja i przemysł. Niezależnie od tego, co zostało powiedziane wyżej w dalszym ciągu należy podejmować wysiłki, aby wypełnić istniejące luki. Starzenia się społeczeństwa nie zostało jednak włączone [do Ramowego Programu Badawczego] jako oddzielne działanie kluczowe w ramach priorytetów tematycznych.

3.5 Należy oczekiwać, że projekty medyczno-biologiczne, wspierane w ramach priorytetów FP5 oraz FP6, znacznie poszerzą naszą obecną wiedzę w zakresie fizjologicznych i biologicznych procesów starzenia się, zwalczania chorób oraz promowania ochrony zdrowia.

3.6 Rezultaty badań w tym zakresie są niewątpliwie ważne. Niestety nie rozwiązują one problemów dotyczących ludzi starszych, ani też nie pomogą nam w najbliższej przyszłości uporać się z wyzwaniami w sferze społecznej, przed jakimi stoi cała Europa, jako że liczba ludzi starszych, a w szczególności tych w podeszłym wieku, nadal wzrasta. W związku z niską liczbą urodzeń, odsetek ludzi młodych (poniżej 20 roku życia) w społeczeństwach Państw Członkowskich Unii Europejskiej zmniejszył się w latach 1960-2001 z 32 % do 23 %, podczas gdy liczba osób starszych (powyżej 60 roku życia) zwiększyła się w tym samym czasie z 16 % do 22 %. Wskaźnik obciążenia demograficznego, tj. odsetek ludności w wieku 60 lat i powyżej w stosunku do odsetka ludności w wieku od 20-59 lat, wzrósł w tym okresie czasu z 29,5 % do 38,9 %. W kilku najbliższych latach udział osób starszych będzie wzrastał wskutek deficytu urodzeń w ostatnim trzydziestolecu. W roku 2020 liczba osób w starszym wieku będzie stanowić 27 % całej ludności. Oznacza to, że ponad jedna czwarta Europejczyków będzie miała wtedy 60 i więcej lat.⁽⁴⁾ Szczególnie mocno wzrosło przy tym liczba osób w podeszłym wieku (patrz również 4.5.1). Biorąc pod uwagę sam rozmiar problemu związanego ze starzeniem się społeczeństw oraz nie dający się jeszcze przewidzieć wpływ tego zjawiska na tak wiele różnych dziedzin funkcjonowania społeczeństwa, należy rozszerzyć zakres prowadzonych prac badawczych. Samo starzenie się nie jest tylko procesem biologicznym; obejmuje ono szereg aspektów w ciągu trwającego wiele lat okresu starości i tym samym w przypadku prac badawczych nad problematyką wieku starczego i starzenia się należy zastosować podejście długofalowe, wielo- i interdyscyplinarne. Celem prac badawczych nie może być jedynie polepszenie stanu zdrowia i wydłużenie życia; ważne jest, aby wyniki takich badań przyczyniły się do poprawy jakości życia osób starszych w związku ze zwiększeniem wieku umieralności.

⁽¹⁾ COM(2004) 146 final; dyrektywa Rady nr 2000/78/WE z dn. 27.11.2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy; komunikat Komisji w sprawie wzmocnienia działań na rzecz realizacji Europejskiej Strategii Zatrudnienia, załącznik nr 1, z 26.3.2004 r., (COM(2004) 239 final); http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/legis/legln_en.htm.

⁽²⁾ Decyzja Rady nr 2000/750/WE z dn. 27.11.2000 r. ustanawiająca wspólnotowy program działań w zakresie zwalczania dyskryminacji (2001-2006 r.); http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/index_en.htm; Opinia EKES Dz. U. nr C 284 z dn. 14.09.1998 r.; broszura „EKES na lata 2000-018: praca, kształcenie i integracja społeczna: działalność europejskiego EKES”.

⁽³⁾ Uchwała Rady nr 2002/C 163/01 z 27.06.2002 r., Dz. U. nr C 163 z 9.07.2002 r.; COM(2002) 678 final (listopad 2001 r.); porównaj również COM(2004) 156 final

⁽⁴⁾ Wspólnoty Europejskie (2002). Europejska statystyka społeczna: Ludność. Eurostat Zakres tematyczny 3, Ludność a warunki społeczne. Luksemburg: Urząd Publikacji Wspólnot Europejskich

3.7 Zatem do Siódmego Ramowego Programu Badań należałoby włączyć działanie kluczowe, którego celem byłyby prace badawcze nad zachodzącymi zmianami demograficznymi. Prace takie uzupełnią prowadzone do tej pory badania, głównie o charakterze medyczno-biologicznym, gdyż obejmą one także aspekty socjo-behawioralne, społeczno-gospodarcze, kulturowe i prewencyjne w ciągu całego życia człowieka. Zastosowanie tak kompleksowego podejścia badawczego musi oznaczać podjęcie badań podstawowych jak również tych w zakresie R&D. ⁽¹⁾ W projektach badawczych powinny uczestniczyć najbardziej reprezentatywne organizacje europejskie seniorów, zgodnie z zaleceniami wydanymi w drugim Międzynarodowym Planie Działania w kwestii Starzenia się Społeczeństw (*International Plan of Action on Ageing*) przyjętym przez Drugie Światowe Zgromadzenie na temat Starzenia się Społeczeństw (*Second World Assembly on Ageing*), w kwietniu 2002 r w Madrycie oraz strategii przyjętej przez Europejską Komisję Gospodarczą Narodów Zjednoczonych (UNECE) przy okazji konferencji ministrów, odbywającej się w Berlinie we wrześniu 2002 r. Zważywszy na długość i złożoność procesu decyzyjnego, najpilniejszą sprawą staje się promowanie tego typu badań. Poniżej przedstawiono bardziej szczegółowy opis prac badawczych wymaganych w konkretnych obszarach.

4. Wyszczególnienie potrzeb w zakresie prac badawczych

Niniejsza opinia koncentruje się na obszarach, gdzie zachodzi potrzeba prowadzenia badań celem zapewnienia godnego życia społeczeństwom Europy, także w okresie starzenia się, wobec aktualnie zachodzących zmianach demograficznych. Zagadnienia, jakie mają być przedmiotem analizy obejmują procesy starzenia się i same warunki życia osób starszych, które mogą różnić się w poszczególnych krajach Europy, a także istniejące uwarunkowania społeczno-środowiskowe, w przypadku których także zachodzą znaczne różnice w zależności od kraju.

Ze zmianami demograficznymi wiąże się wiele aspektów, ale niniejsza opinia odnosi się jedynie do tych obszarów, gdzie zaznacza się szczególnie mocno potrzeba zastosowania innowacyjnych rozwiązań, a zatem przeprowadzenia interdyscyplinarnych prac badawczych.

4.1 Zapotrzebowanie na badania w zakresie polityki gospodarczo-finansowej

4.1.1 Pierwszym istotnym aspektem, któremu nie poświęcono należytej uwagi w Szóstym Ramowym Programie Badań, są socjoekonomiczne perspektywy w następstwie, jak to określa Dyrekcja Generalna Komisji ds. Gospodarczych i Finansowych, poważnych skutków zachodzących zmian demograficznych. Dlatego też potrzebna jest odpowiednia baza danych, umożliwiająca powiązanie informacji o dochodach i zatrudnieniu z informacjami odnośnie stanu zdrowia i zachowań społecznych. Celem przygotowania realnych prognoz, dane statystyczne należy gromadzić systematycznie i przez dłuższy czas (za dobre przykłady w tym względzie mogą posłużyć: Angielska Analiza

Obserwacyjna na temat Starzenia się [ELSA], która także obejmuje problematykę zdrowia, oraz Amerykańskie Badania nad Zdrowiem i Systemem Emerytur [HRS]). Z powyższego wynikają następujące problemy badawcze:

- Prognozy demograficzne są w dużym stopniu niepewne, natomiast politycy muszą bardzo konkretnie planować działania w zakresie ochrony zdrowia, ubezpieczeń społecznych i emerytalnych. Jakie dane są potrzebne i jakie dane należy zebrać dla wspierania tego rodzaju polityki?
- Jakie znaczenie mają zmiany demograficzne odnośnie konsumpcji i oszczędności? Jakie są oczekiwane wzory zachowań oraz jakie zachowanie jest właściwe w związku z dłuższą przeciętną trwania życia?
- Jakie powiązanie istnieje między starzeniem się społeczeństw a wydajnością? Jaki jest wpływ na wydajność, innowacyjność oraz przedsiębiorczość?
- Jak można wykorzystać potencjalne korzyści wynikające ze zmian demograficznych, pod względem nowych produktów i usług, w interesie osób starszych, aktualnie i w przyszłości, a także celem wzmocnienia rozwoju gospodarczego Europy (w ramach inicjatywy „gospodarka oparta na wiedzy“)?
- Jakich przyszłych zachowań można oczekiwać od osób starszych z ekonomicznego punktu widzenia, biorąc pod uwagę fakt, że będą oni w dużej mierze zdrowsi, lepiej wykształceni i bardziej mobilni, aniżeli dzisiejsze pokolenie ludzi starszych, ale którzy będą gorzej usytuowani, szczególnie w przypadku, gdy reprezentują bardziej narażone grupy społeczne? (porównaj również 4.2.1 oraz 4.3.6)

4.2 Zapotrzebowanie na badania w dziedzinie pracy i zatrudnienia

4.2.1 W przyszłości, zmiany w strukturze wiekowej ludności i konieczna w związku z tym redystrybucja szczerpnych zasobów, których nie da się zwiększyć proporcjonalnie do zapotrzebowania, spowodują, że przedsiębiorstwa i systemy ubezpieczeń społecznych, jak również same starzejące się społeczeństwa, będą zmuszone dłużej, niż ma to miejsce dzisiaj, polegać na zawodowych kwalifikacjach, umiejętnościach i wiedzy osób starszych. ⁽²⁾ Wiadomo, że ludzie w starszym wieku są generalnie mniej wydajni niż osoby młodsze, chociaż niektóre umiejętności wzrastają, podczas gdy inne słabną. Zatem istnieje potrzeba przeprowadzenia prac badawczych odnośnie następujących zagadnień:

- W jakich obszarach starsi pracownicy mogą szczególnie dobrze wykorzystywać swoje umiejętności, nawet wraz z rosnącym wiekiem?
- Jakie alternatywne możliwości pracy oraz struktury należy stworzyć, aby kontynuowanie pracy zarobkowej mogło być atrakcyjną opcją również dla osób starszych? Czy na przykład praca tymczasowa mogłaby być realnym przyszłościowym rozwiązaniem?

⁽¹⁾ COM(2004) 9 final; porównaj również: – COM(2002) 565 final, a w szczególności pkt 3.3 i 4.2.

⁽²⁾ Porównaj również: Opinia EKES „Polityka innowacyjności”, Dz. U. nr C 10 z dn. 14.01.2004 r. (COM(2003)112 final), pkt 4.7 „Uwagi ogólne”.

- Jak można ulepszyć warunki zdrowia i higieny pracy, aby umożliwić dłuższą aktywność zawodową pracowników?
- Jak ma wyglądać miejsce i środowisko pracy a także normy, zasady i organizacja pracy, aby zapewnić osobom starszym optymalne warunki pracy? Jak może być przydatne wdrożenie rozwiązań technologii stosowanej?
- Co konkretnie można zrobić celem zatrudnienia osób bezrobotnych, pozostających długo bez pracy oraz tych, które z innych względów nie podejmowały pracy zarobkowej przez dłuższy okres czasu (np. ze względu na wychowywanie dzieci, opiekę nad członkami rodziny)?
- Dlaczego przedsiębiorstwa pozwalają odchodzić starszym pracownikom? Dlaczego wzrasta w szczególności bezrobocie wśród starszych kobiet?
- Co stanowi przeszkodę w wydłużaniu okresu aktywności zawodowej osób starszych lub ich przekwalifikowaniu oraz jak można temu zaradzić?
- Jak elastyczne mogą i muszą być uregulowania odnośnie przechodzenia z zatrudnienia pełnoetatowego na emeryturę celem zagwarantowania, że są one korzystne dla starszych pracowników, przedsiębiorstw a także systemów ubezpieczeń społecznych?
- Jak może i powinien być zorganizowany transfer wiedzy celem zagwarantowania, że umiejętności i bogate doświadczenie starszych pracowników przekazywane są młodym ludziom w sposób przynoszący im zadowolenie z wykorzystania wiedzy „starszych” i integrowania jej z „nową” wiedzą, zarówno z korzyścią dla nich samych jak i dla ich przedsiębiorstwa?
- Odnośnie kształcenia ustawicznego – porównaj 4.5.

Ze względu na coraz większy odsetek ludzi starszych w społeczeństwie, należy rozszerzyć zakres istniejących form działalności zawodowej, jak również stworzyć nowe. Brakuje jednak informacji odnośnie:

- obszarów, gdzie zauważa się pilną konieczność rozszerzenia umiejętności zawodowych celem zaspokojenia potrzeb osób starszych, a także
- obszarów, w których konieczne są nowe formy działalności oraz które dają szansę na nowe możliwości zatrudnienia.

Powyższe należy poddać analizie:

- w kontekście zmian w modelu dochodów i konsumpcji w związku z zachodzącymi przemianami demograficznymi (porównaj również 4.1.1 oraz 4.3.6);
- w kontekście słabnącej mobilności osób starszych: można byłoby tutaj rozważyć nowe usługi domowe, jak np. usługi w zakresie fryzjerstwa i pielęgnacji stóp świadczone u klienta, jak również usługi świadczone na odległość jak np. tele-shopping, tele-doradztwo i podobne usługi;
- konkretne zagadnienia w zakresie zatrudniania w usługach zdrowotnych i pielęgnacyjnych – porównaj 4.6.

4.3 Zapotrzebowanie na badania w zakresie życia codziennego osób starszych

4.3.1 Starzenie się nie jest tylko procesem biologicznym, ale w szczególności społecznym. Warunki społeczne są zróżnicowane zarówno w samych państwach europejskich jak również pomiędzy nimi. Dotyczy to zarówno skali makro - historycznie powstałych systemów politycznych i społecznych – a także skali mikro – kolei życia i doświadczeń poszczególnych jednostek i ich zasobów. Z tego też powodu w poszczególnych grupach społecznych pojawiają się różnice w uwarunkowaniach, w jakich przebiega proces starzenia się oraz w jakich funkcjonują osoby starsze. Różnice te – niezależnie od tego, czy dotyczą one z osobna kobiet i mężczyzn, doświadczeń życiowych i/lub zawodowych poszczególnych jednostek, warunków materialnych itp. – trzeba uwzględnić w badaniach prowadzonych w zakresie codziennego życia osób starszych.

4.3.2 Kraje europejskie różnią się pod względem warunków klimatycznych i geograficznych, gęstości zaludnienia i form zasiedlenia, infrastruktury komunikacyjnej, świadczeń społecznych i wielu innych czynników, w istotny sposób wpływających na możliwość jednostki do samodzielnej egzystencji i aktywnego uczestniczenia w życiu społeczeństwa. Niektóre państwa gwarantują minimalny poziom emerytur, zapewniający osobom w starszym wieku wystarczające środki do życia, podczas gdy w innych nie pokrywają one nawet podstawowych potrzeb. Znaczne różnice występują zarówno pomiędzy, jak i w obrębie poszczególnych państw a także wewnątrz dużych grup ludzi starszych.

- Jaki wpływ na jakość życia osób w starszym wieku mają zróżnicowane systemy opieki społecznej w poszczególnych krajach europejskich?

- Jakie działania zapobiegawcze mogą zrekompensować ograniczenia utrudniające osobom starszym dostęp do mieszkań w rozsądnej cenie, przyzwoitych środków transportu, kultury, zdrowej żywności i/lub nowych technologii, które tym samym niekorzystnie wpływają na jakość ich życia?

- Biorąc pod uwagę redukcje wydatków na świadczenia społeczne i służbę zdrowia, w jaki sposób można utrzymać jakość życia, szczególnie w przypadku osób starszych, których funkcjonowanie, zarówno w sensie fizycznym jak i społecznym, jest zagrożone z powodu ubóstwa, przewlekłych chorób, niskiego wykształcenia, nieznamomości języków i braku innych zasobów?

- W jakich warunkach żyją osoby, które nie mogą (już) wieść samodzielnego życia? Z jakich uregulowań w Państwach Członkowskich mogą te osoby korzystać i jakie działania są niezbędne celem zabezpieczenia ich interesów?

- Jakie są warunki życia osób przebywających w domach starców i innych tego typu placówkach? Jakie istnieją formy reprezentacji ich interesów?

— Jakie działania podejmują Państwa Członkowskie odnośnie zapobiegania, leczenia i opieki nad pacjentami dotkniętymi chorobą Alzheimera i innymi formami demencji? Jakie są dostępne możliwości i jakie zebrano doświadczenia odnośnie różnych form placówek w których przebywają takie osoby?

4.3.3 Samodzielność, samostanowienie i społeczna integracja stanowią ważne cele osobiste i socjopolityczne. Szereg czynników zagraża realizacji tych celów w starszym, a w szczególności w podeszłym wieku. Po pierwsze, wraz z wiekiem wzrasta ryzyko pogorszenia się stanu zdrowia. Jeżeli taka sytuacja ma miejsce, złe warunki środowiskowe oraz ograniczenia finansowe stają się dla osób starszych przeszkodą w utrzymaniu ich samodzielności i uczestniczeniu w życiu społecznym. Również normy społeczne i uprzedzenia – na przykład dyskryminujący sposób, w jaki społeczeństwo postrzega ludzi starszych – mogą także stanowić barierę i prowadzić do wykluczenia osób starszych z ważnych sfer życia społecznego. Temu negatywnemu wyobrażeniu podeszłego wieku zaprzecza fakt, iż zdecydowana większość ludzi starszych może przez wiele lat prowadzić samodzielnie i niezależne życie. Ludzie starsi odgrywają także istotną rolę w rodzinach i całym społeczeństwie, oferując międzypokoleniowe wsparcie (społeczne i finansowe) i świadcząc bezpłatnie pracę w organizacjach politycznych, związkach zawodowych i strukturach kościelnych.

4.3.4 Osoby starsze posiadają potrzebne zdolności psychologiczne, pozwalające im pokonać wiele trudności od nich niezależnych oraz ograniczeń zdrowotnych. Pojawia się jednak ryzyko, iż ta wewnętrzna równowaga ulegnie zachwianiu w momencie, gdy problemy takie zaczynają narastać.

— Jakie działania należy podjąć – oraz w jakim czasie - aby zapobiec napięciu i nadmiernemu narażeniu na stres osób starszych oraz by pomóc im w pokonywaniu krytycznych sytuacji życiowych?

— Jakie działania należy podjąć, aby zaspokoić potrzeby wykraczające poza rzeczy najniezbędniejsze, jak np. psychologiczną potrzebę poczucia bezpieczeństwa, potrzebę rodziny, czy też kontaktów międzyludzkich i integracji społecznej?

4.3.5 Ogromna większość osób starszych może w stosunkowo dobrym zdrowiu i aktywnie przeżyć okres starości, trwający około 20 do 30 lat. Zjawisko to jest stosunkowo nowe, dlatego też jak na razie zebrano zbyt mało informacji na temat wzorców kształtowania się tej fazy życia. Nie istnieją praktycznie rzetelne dane, dające się porównać w skali Europy, odnośnie dziedzin, w jakich dzisiaj aktywnie działają ludzie starsi, przyczyniając się w ten sposób do rozwoju społeczeństwa i gospodarki. Działalność taka obejmując pracę za wynagrodzeniem i wolontariat w organizacjach politycznych, kościelnych, związkach zawodowych a także wsparcie, kształcenie i szkolenie młodych ludzi itd.

— Co można zrobić w zakresie form działalności, dostępu do szkoleń, możliwości uczestnictwa i organizacji miejsc spotkań, aby pomóc poszczególnym osobom dobrze wykorzystać potencjał w okresie starości, w sposób który nadałby sens życiu takich jednostek oraz były z pożytkiem dla całego społeczeństwa?

— W jakim stopniu różnią się zainteresowania, doświadczenia, potrzeby i umiejętności starszych kobiet i mężczyzn? W jaki sposób można i należy uwzględnić te różnice?

— W jaki sposób ludzie starsi mogą być włączeni w procesy decyzyjne na szczeblu krajowym i międzynarodowym, dotyczące ich prawa do godnego i niezależnego życia oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym, czy to bezpośrednio, czy też pośrednio poprzez reprezentujące ich organizacje, aby urzeczywistnić w praktyce zapis art. 25 Karty Praw Podstawowych?

— Do jakiego stopnia istnieje potrzeba ponadregionalnej i transgranicznej mobilności osób starszych, w szczególności wśród starszych migrantów, oraz jak można ułatwić zrealizowanie związanych z tym potrzeb (podobnie jak w przypadku pracowników)?

4.3.6 W dyskusjach na temat starzenia się społeczeństw, kwestia ta traktowana jest prawie wyłącznie w kategoriach problemu i ciężaru oraz w aspekcie rosnących kosztów społecznych i ochrony zdrowia. Dodatnie strony tego zjawiska są rzadko rozważane i brak na ich temat wystarczających informacji. Wśród takich pozytywnych aspektów można wskazać na fakt, że ludzie starsi nie są obciążeniem dla rynku pracy, natomiast jako konsumenci przyczyniają się do rozwoju gospodarczego.

— Jakie są różnice w strukturze dochodu i wzorcach konsumpcyjnych pomiędzy osobami starszymi a młodymi?

— Jakich zmian w zachowaniach konsumpcyjnych należy oczekiwać od nowych pokoleń?

— W jakich obszarach istnieje szczególnie potencjał innowacyjny, pozwalający na uwzględnienie w przyszłości szczególnych potrzeb osób starszych?

— Porównaj również 4.1.1 oraz 4.2.1

4.3.7 Toczące się obecnie dyskusje na temat problemów w służbie zdrowia, finansowania systemów emerytalno-rentowych, a w niektórych państwach również eutanazji, spowodowało, iż wiele osób starszych czuje się raczej ciężarem, aniżeli szanowanymi członkami społeczeństwa.

— W jaki sposób można bardziej wyeksponować oraz podkreślić wartość materialnego i niematerialnego wkładu wnoszonego przez osoby starsze w tak wielu sferach życia społecznego?

- Jakie działania są potrzebne w ramach polityki społecznej, aby osoby starsze nie miały podstaw sądzić, że są jedynie czymś niewiele lepszym niż „zbędnym balastem”?
- W jaki sposób można zmienić negatywny stosunek do podeszłego wieku, aby starość zdobyła większą akceptację, sprzyjając tworzeniu pozytywnej kultury starzenia się? Jak obudzić w młodych ludziach większe zrozumienie dla osób starszych oraz w jaki sposób promować dialog wewnątrz i między pokoleniami? (porównaj również 4.5.2).
- Co można zrobić, aby media prezentowały starość w sposób bardziej zróżnicowany?
- Śmierć i umieranie są w dużej mierze tematami tabu, ale jednocześnie stanowią ważny czynnik gospodarczy. Jak można uniknąć komercjalizacji śmierci, a w jej miejsce rozwijać etycznie odpowiedzialną kulturę umierania?
- Na co należy zwracać generalnie uwagę w przypadku modernizacji budynków mieszkalnych, tak aby osoby starsze mogły jak najdłużej mieszkać we własnym domu?
- Jakie prace adaptacyjne (architektoniczne i techniczne) można przeprowadzić, tak aby osoby starsze dotknięte określonymi upośledzeniami (głuchota, ślepotą, ograniczenia ruchowe, demencja) mogły jak najdłużej zachować samodzielność i niezależność?
- Jaki konkretnie może być wpływ innowacyjnych koncepcji „inteligentnego mieszkania” na możliwość prowadzenia przez osoby starsze samodzielnego życia i gospodarstwa domowego?
- Jakie są pozytywne doświadczenia w Europie odnośnie powyższych zagadnień? Czego można się z nich nauczyć?

4.4 Zapotrzebowanie na badania w otoczeniu społecznym i przestrzennym

4.4.1 W najbliższych latach radykalnie zmieni się otoczenie społeczne, w jakim żyją ludzie starsi. Mniejszy wskaźnik urodzin, rodzicielstwo w coraz późniejszym wieku oraz zwiększająca się liczba rozwodów powodują rozluźnienie tradycyjnych więzi rodzinnych. Jednocześnie, w związku z rosnącą przeciętną długością życia, coraz częściej mamy do czynienia z sytuacją, gdzie w jednej rodzinie żyje jednocześnie nawet pięć pokoleń („rodziny wertykalne”).

- W jaki sposób zmiany te wpływają na społeczną integrację i uczestnictwo ludzi starszych w życiu społecznym?
- Czy nowe pokolenia będą mogły w większym stopniu polegać na więziach pozarodzinnych oraz czy więzi te będą funkcjonować również w przypadku konieczności udzielenia wsparcia?
- Zastosowanie jakich środków z zakresu polityki społecznej oraz/lub innowacji organizacyjnych i technicznych może pomóc w wspieraniu więzi rodzinnych i pozarodzinnych tak, aby stały się one bardziej odporne i trwałe?

4.4.2 Opracowania na temat wykorzystania czasu i mobilności wskazują, że w miarę starzenia się ludzie spędzają więcej czasu w domu i poświęcają odpowiednio mniej czasu na różne formy aktywności poza domem.

- W jaki sposób, przy minimalnych nakładach finansowych, można zaadaptować budynki mieszkalne - w szczególności mieszkania wynajmowane w dużych, starych kamienicach, ale także i domy jednorodzinne - aby osoby starsze miały zapewnioną samodzielność, a w razie konieczności, opiekę w domu, nawet jeżeli ich sprawność fizyczna i umysłowa oraz procesy percepcji zmysłowej ulegną osłabieniu?

4.4.3 W miarę jak osoby starsze stają się coraz słabsze, większość z nich przeraża perspektywa umieszczenia ich w domu opieki i spokojnej starości.

- Jakie są dostępne atrakcyjne alternatywne rozwiązania, w zakresie możliwości finansowych, w sytuacji, gdy własne mieszkanie staje się dla osoby starszej ciężarem i samodzielne bytowanie przestaje być możliwe?
- Jakie są doświadczenia z funkcjonowania nowych form zamieszkania, jak np. mieszkania chronione, tzn. dla osób wymagających częściowej opieki, starszych i niepełnosprawnych? Jakie podstawowe warunki decydują o sukcesie lub niepowodzeniu takiego lub innego rozwiązania?

4.4.4 Urządzenia techniczne, systemy i usługi mogą stanowić dla osób starszych dużą pomoc w pokonywaniu codziennych problemów. Często jednak nie są one dostosowane do potrzeb tych osób. Wzory urządzeń mogą być opracowywane wg zasady „design for all” („projektowanie dla wszystkich”) i powinny dać się łatwo przystosować do potrzeb różnych grup użytkowników. Zatem bezwzględnie konieczne jest włączenie przyszłych użytkowników w fazę projektowania i prac rozwojowych dla poprawy jakości produktów i usług. W celu zapewnienia stałej interakcji (społecznego audytu), której celem powinno być określenie rzeczywistych potrzeb osób w starszych, Komitet zalecałby prowadzenie konsultacji z najbardziej reprezentatywnymi organizacjami europejskimi seniorów i z samymi osobami starszymi oraz ich aktywne uczestnictwo.

- Co muszą wiedzieć producenci i projektanci na temat założeń metody „design for all” oraz na temat umiejętności, ograniczeń, potrzeb i zachowań osób starszych tak, aby urządzenia techniczne były odpowiednio dostosowane, akceptowane i lepiej wykorzystywane przez takich użytkowników?
- Jakie zmiany pojawiają się wraz z wiekiem oraz jakie zmiany mogą wystąpić w kolejnych pokoleniach osób starszych?

- W jaki sposób możliwe jest większe, niż ma to obecnie miejsce, uwzględnianie zmieniających się umiejętności i potrzeb osób starszych w kształtowaniu technologii „mainstream”? Jakie polityki można wdrożyć, aby zwiększyć zaangażowanie podmiotów w handlu i w przemyśle w realizacji celu „design for all”?
- Co można zrobić, aby efektywnie zaangażować użytkowników w projektowanie i prace rozwojowe nad urządzeniami technicznymi?

Należy także przeprowadzić bardziej szczegółowe badania, aby ustalić które urządzenia ułatwiające wykonywanie pewnych czynności są rzeczywiście potrzebne oraz jakie warunki muszą zaistnieć, aby mogły one poprawić jakość życia osób starszych?

- W jaki sposób takie urządzenia techniczne ułatwiają starszym ludziom wykonywanie przez nich codziennych czynności? W jaki sposób mogą one pomóc prywatnym opiekunom, zawodowemu personelowi pielęgnarskiemu oraz osobom świadczącym różne usługi w przypadku, gdy starsza osoba wymaga opieki lub cierpi na choroby związane z demencją?
- Na jakie aspekty etyczne należy zwracać uwagę (tzn. gdy osoby starsze stają się zdezorientowane), aby wykluczyć przypadki naruszenia prywatności, na przykład przez stosowanie urządzeń monitorujących?
- Jakie możliwości innowacyjne stwarzają nowe technologie i jaki jest długofalowy wpływ ich stosowania? Jakie działania należy podjąć na rzecz poparcia społecznego, aby nowe rozwiązania technologiczne przyczyniły się do poprawy jakości życia osób starszych i zapewnienia uczestnictwa seniorów w życiu społecznym, a nie prowadziły do izolacji społecznej ludzi starych i pogorszenia ich sytuacji?

4.4.5 Aktywność fizyczna, społeczna i kulturalna przyczyniają się do tego, że proces starzenia przebiega przy zachowaniu dobrego samopoczucia i zdrowia. Dość często jednak warunki otoczenia lub brak środków komunikacji utrudniają dostęp do danych obiektów, infrastruktury i udogodnień. Problemy takie są powszechnie znane, ⁽¹⁾ jednak często nie udaje się wdrożyć odpowiednich środków zaradczych.

- Co konkretnie można i należałoby zrobić już teraz w zakresie planowania infrastruktury socjalnej, miejskiej i komunikacyjnej, aby obszary z zabudową mieszkaniową, infrastruktura drogowa, usługowa itd. były dostosowane do potrzeb coraz większej liczby osób starych oraz umożliwiły im zachowanie samodzielności?
- Pod jakim względem jakość infrastruktury otoczenia, w jakim żyją osoby starsze może przyczynić się do integracji ludzi starych w społeczeństwie - na przykład przez udostępnienie lokali na spotkania czy zapewnienie odpowiednich udogodnień komunikacyjnych?
- W jakich krajach i w jakich konkretnych dziedzinach uzyskano już pozytywne doświadczenia w tym względzie oraz jak można je przenieść do innych państw i dziedzin?

4.4.6 W wielu sytuacjach brak infrastruktury socjalnej, środków finansowych oraz/lub upośledzenia czynności fizycznych i zmysłów, nie pozwalają ludziom na podjęcie i zaangażowanie się w różne formy aktywności poza domem. Udział w życiu społecznym i kulturalnym byłby jednakże niezwykle istotny w przypadku takich osób, szczególnie starszych, samotnych kobiet, aby uchronić ich przez izolacją.

- Jakie środki w zakresie polityki społecznej oraz/lub jakie innowacje techniczne mogłyby pomóc potrzebującym osobom starszym w uczestniczeniu w życiu społeczności?

4.5 Zapotrzebowanie na badania w zakresie kształcenia ustawicznego

4.5.1 W społeczeństwie, w którym zachodzą szybkie zmiany społeczne, kulturowe i techniczne, coraz ważniejszą rolę odgrywa kształcenie ustawiczne. W szczególności dotyczy to starszych wiekiem pracowników, których zdobyte wcześniej umiejętności nie odpowiadają już dzisiejszym wymaganiom zawodowym. Na cel utworzenia europejskiej przestrzeni kształcenia ustawicznego zwrócono już uwagę we wspólnym Komunikacie DG ds. Edukacji i Kultury oraz DG ds. Zatrudnienia i Spraw Społecznych, jak również w decyzji Rady z dnia 27 czerwca 2002 r. ⁽²⁾ W tej dziedzinie także zachodzi pilna potrzeba przeprowadzenia badań:

- Jaki rodzaj doskonalenia zawodowego jest najbardziej skuteczny w przypadku starszych pracowników (pod względem programu i metodyki nauczania)?
- Co można zrobić, aby wszyscy pracownicy odnieśli taką samą korzyść z zastosowania odpowiednich środków, bez względu na ich wiek i płeć?

4.5.2 Jednakże potrzeba kształcenia ustawicznego dotyczy również tych osób, które już nie pracują zawodowo. Oni także muszą mieć możliwość dalszego rozwoju, dla dobra ich i społeczeństwa.

- Jak tworzona i rozpowszechniana jest wiedza w społeczeństwie opartym na wiedzy?
- Jak lepiej promować kształcenie ustawiczne wśród ludzi starszych niezależnie od tego, czy są zatrudnieni, czy bezrobotni? Jakie możliwości uczestnictwa w warsztatach, programach szkoleniowych i informacyjnych dotyczących tematyki zawodowej lub kulturalnej istnieją już w Państwach Członkowskich oraz jakie doświadczenia zebrano, na przykład, w wyniku organizowania uniwersytetów trzeciego wieku lub konferencji poświęconych różnym dziedzinom?

⁽¹⁾ Europejska Konferencja Ministrów Transportu (ECMT). (2002). Transport a mobilność populacji. Paryż Cedex: Publikacje OECD.

⁽²⁾ COM(2001) 678 final; decyzja Rady nr 2002/C 163/01 z dn. 27.06.2002 r., Dz. U. nr C 163 z dn.9.07.2002 r.

- Czy istnieje związek pomiędzy rodzajem pracy wykonywanej wcześniej a późniejszym doskonaleniem zawodowym? Czy można wyciągnąć jakieś wnioski na podstawie szkoleń prowadzonych w ciągu życia zawodowego odnośnie tego, jak można utrzymać motywację i chęć osób starszych do podejmowania dalszej nauki, zdobywania wykształcenia i rozwoju kulturalnego?
- W jaki sposób można zwiększyć dostęp do nauki, także w przypadku grup, które do tej pory nie były wystarczająco reprezentowane, oraz zapewnić różnorodność kulturową?
- Jaką rolę mogą odegrać media publiczne, nowe technologie oraz nauczanie przez Internet celem zapewnienia udziału ludzi w życiu społecznym, rozpowszechniania wiedzy i informacji oraz promowania kształcenia w starszym wieku?
- Jakie podstawowe umiejętności są szczególnie ważne w starszym wieku? (porównaj również 4.6.1)
- Jakie podstawowe informacje w kwestii starości i starzenia się powinny posiadać osoby i organizacje, które zajmują się problemami osób w podeszłym wieku? Jakie inicjatywy oświatowe pomagają młodym ludziom lepiej zrozumieć ludzi starszych? (porównaj również 4.3.7).
- W jaki sposób można monitorować stan realizacji wcześniej podjętych działań oraz jak można przekazywać zdobyte pozytywne doświadczenia?

4.6 Zapotrzebowanie na badania nad ochroną zdrowia i potrzebami w zakresie opieki

4.6.1 Szczególnie poważnym skutkiem zachodzących przemian demograficznych, spowodowanych szybko rosnącą liczbą osób starszych, jest finansowe obciążenie systemów ubezpieczeń społecznych i służby zdrowia. Oczekuje się, że w Europie w ciągu kolejnych 15 lat, liczba osób w wieku powyżej osiemdziesięciu lat wzrośnie o 50 % (ponad 20 milionów) ⁽¹⁾. Liczba osób osiagających 100 lat wzrasta wykładniczo. ⁽²⁾ Biorąc powyższe pod uwagę, zachodzi szczególnie ważna potrzeba prowadzenia prac badawczych pod kątem działań prewencyjnych, jak również utrzymania i przywrócenia mobilności i samodzielności osób starszych.

- Jak jest długofalowe oddziaływanie pewnych stylów życia ogólnie na stan zdrowia oraz na rozwój poszczególnych chorób w szczególności? Jak promować zdrowe nawyki?
- W jaki sposób zachęcać osoby starsze do prowadzenia zdrowego trybu życia (np. przez uprawianie sportów, uczestnictwo w zajęciach artystyczno-estetycznych lub zdrowe odżywianie się)?

⁽¹⁾ EUROSTAT (2002). Sytuacja społeczna w Unii Europejskiej w 2002 roku. Luksemburg: Urząd Publikacji Wspólnot Europejskich.

⁽²⁾ Porównaj Robine, J.M. & Vaupel, J. (2001). Pojawienie się osób w podeszłym wieku w państwach o niskiej umieralności. *The Gerontologist*, 41 (II wydanie specjalne), str. 212.

- Jakie inne działania mogą przyczynić się do zachowania sprawności fizycznej, umysłowej i czynności zmysłowych?
- Zachodzi szczególna potrzeba prowadzenia badań z zakresu epidemiologii i etiologii chorób związanych z podeszłym wiekiem, tak aby ulepszyć środki zapobiegawcze (np. w odniesieniu do upośledzeń na tle umysłowym (obłąkania), szczególnie choroby Alzheimera, oraz unikanie sytuacji grożących upadkiem, mogącym prowadzić do złamań w obrębie bioder).
- Pilna potrzeba badań istnieje również w odniesieniu do środków zapobiegawczych i ochrony zdrowia w miejscu pracy (por. 4.2.1).
- Ponadto, istnieje potrzeba badań w zakresie możliwości leczenia osób w podeszłym wieku, prowadzonych nie tylko pod kątem ogólnych chorób o cechach charakterystycznych dla wieku, lecz również chorób związanych z wiekiem. Często stwierdza się brak podstaw terapeutycznych do takiego leczenia, gdyż próby kliniczne i testy leków odbywają się w dużej mierze na młodszej grupie dorosłych. Nie można też porównać stanu zdrowia osoby starszej, ponieważ często nie choruje ona na jakąś specyficzną chorobę, lecz występują u niej, w wielu funkcjach jednocześnie, cięższe bądź lżejsze niewydolności.
- Porównaj również 4.6.3.
- 4.6.2 W związku z rosnącą liczbą osób w starszym wieku oczekuje się, że w najbliższych latach gwałtownie zwiększy się zapotrzebowanie na opiekę zdrowotną, z czym wiązać się będzie coraz większe obciążenie kosztami budżetów prywatnych i publicznych. Istnieje potrzeba przeprowadzenia badań również w tym zakresie:
- Co można i trzeba zrobić dla poprawy kwalifikacji i warunków pracy personelu pielęgniarskiego, aby zawód pielęgniarki/-rza był nadal atrakcyjny?
- Co należy zrobić w szerszym kontekście oraz pod względem personelu, celem zagwarantowania, że relacje pomiędzy opiekunem a osobą pielęgowaną rozwijają się ku zadowoleniu wszystkich zainteresowanych?
- W jaki sposób można lepiej dostosować usługi opiekuńcze do potrzeb i wymagań osób starszych potrzebujących pomocy a także co można zrobić, aby mocniej niż dotychczas wesprzeć opiekę pielęgniarską świadczoną w warunkach domowych?

- W jaki sposób nowe rozwiązania techniczne mogą odciążać opiekunów – członków rodziny i personel pielęgniarstwa – nie naruszając przy tym integralności i godności osoby pielęgnowanej?
- Jakie ekonomiczne wsparcie i formy społecznego uznania są konieczne dla odciążenia zawodowego personelu pielęgniarstwa oraz członków rodziny świadczących opiekę? W jaki konkretny sposób można wesprzeć opiekujących się członków rodziny, także w zakresie zabezpieczenia własnej emerytury?
- Jak powinna być realizowana opieka pielęgniarstwa, terapia przeciwbólowa oraz opieka paliatywna, by ludzie umierali w godności?

4.6.3 W Europie nie istnieją zharmonizowane definicje pojęć z zakresu opieki (takie jak „osoba na utrzymaniu” lub „domowa opieka pielęgniarstwa”); brak jest także jednolitych struktur różnych służb zajmujących się opieką i pielęgnacją oraz dyrektyw w zakresie kwalifikacji personelu tych służb.

- Jakie działania można podjąć celem ujednoczenia nazewnictwa w zakresie opieki stosowanego w Państwach Członkowskich, a tym samym zwiększenia przejrzystości w tym obszarze?
- Jaka wiedza i umiejętności programowe, techniczne, z zakresu geriatry oraz społeczno-psychologiczne są pożądane odnośnie kwalifikacji personelu medycznego i pielęgniarstwa w Europie?

4.7 Potrzeby badawcze oraz nowe technologie

4.7.1 Szybka i postępująca technicyzacja, szczególnie w zakresie stosowania nowych technologii informatycznych i komunikacyjnych (ICT) wpływa na wszystkie wymienione wcześniej obszary (4.1 do 4.6). W sferze zatrudnienia na przykład, takie rozwiązania technologiczne często są powodem wykluczenia starszych pracowników. Z drugiej strony przeprowadzone analizy wykazały, że umiejętne dostosowanie się do nowych warunków może nawet zwiększyć wydajność starszych pracowników. Aspekt ten zatem powinien zostać uwzględniony we wszystkich wymienionych obszarach badań. W szczególności należy wziąć pod uwagę aspekty etyczne, jak również kwestię integracji osób starszych, które nie potrafią, bądź nie chcą korzystać z innowacji technicznych.

4.8 Przetwarzanie i integrowanie informacji oraz poszerzanie aktualnej wiedzy

4.8.1 W wyniku prac badawczych, prowadzonych zarówno na szczeblu krajowym jak i w skali Europy, zgromadzono już dużo informacji. Odnoszą się one najczęściej do pojedynczych aspektów i dyscyplin. Tak zdobyta wiedza bywa rozproszona i często dostępna tylko w danym języku. Ze względu na stosowanie różnych metod wybierania prób i różnorodnych instrumentów badawczych, rezultaty

przeprowadzonych badań często nie są kompatybilne z wynikami uzyskanymi z innych analiz.

- Korzystne byłoby przetworzenie tych zasobów informacji w taki sposób, aby można było je ze sobą zintegrować, w sposób systematyczny porównać, ocenić i wreszcie powszechnie je udostępnić.
- Kolejnym krokiem byłoby wykonanie wtórnej analizy tak przetworzonego materiału, jak również skoordynowanie metod i instrumentów badawczych, celem podjęcia dalszych wspólnych interdyscyplinarnych prac badawczych. W tworzeniu, integrowaniu oraz rozszerzaniu takiej wiedzy pomocne okazać się mogą nowe instrumenty przewidziane w Szóstym Ramowym Programie Badań – tj. „centra doskonałości”, „sieci doskonałości” oraz „tematyczne działania koordynacyjne”.⁽¹⁾

- Pożądanym byłoby również zastosowanie jednolitego podejścia do – i klasyfikacji – wskaźników jakości życia osób starszych w krajach europejskich oraz długofalowe monitorowanie i rejestrowanie tych wskaźników w europejskiej bazie danych. Zasadniczą sprawą jest także dokonywanie rozróżnienia pod względem płci, grup wiekowych, poziomu zamożności oraz regionów, gdyż wskaźniki stosowane dotychczas celem ustalenia warunków życia osób starszych są nieodpowiednie. Potrzebne są dodatkowe wskaźniki, w tym dane na temat stanu zdrowia i upośledzeń, a także informacje o systemach opieki zdrowotnej oraz specyficznych dla danego kraju wymogów. Należałoby się zastanowić nad podjęciem współpracy z EUROSTAT-em.

- Konieczne jest zebranie i porównanie danych statystycznych i innych istotnych informacji, często dostępnych już dziś na szczeblu krajowym i europejskim. Wyniki prac badawczych prowadzonych w różnych obszarach przewidzianych w Piątym i Szóstym Ramowym Programie Badań również powinny zostać przeanalizowane w całości celem sformułowania praktycznych wniosków, które można byłoby wykorzystać przy tworzeniu polityk. W ten sposób zintegrowane i przetworzone informacje należy rozpowszechniać na jak najwcześniejszym etapie.

- Prowadzenie prac badawczych i kształtowanie polityk dotyczących ludzi starszych powinno odbywać się przy udziale samych zainteresowanych. W przyszłych projektach należy w większym niż dotychczas stopniu korzystać z pomocy organizacji zrzeszających seniorów.

5. Cele i zalecenia

5.1 Niniejsza opinia z inicjatywy własnej stanowi argument za włączeniem do Siódmego Ramowego Programu Badań kluczowego działania „Zmiany demograficzne – jakość życia osób starszych oraz potrzeby technologiczne”.

⁽¹⁾ Porównaj opinię Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów dotyczącego europejskiej przestrzeni badawczej, Dz. U. nr C 204 z dn. 18.07.2000 r.

5.2 Celem jest promowanie wielo- i interdyscyplinarnych prac badawczych z udziałem społeczeństwa nad szeroko pojmowaną problematyką starzenia się.

- a) tworzenie zasobów wiedzy potrzebnej do planowania polityk i wdrażania działań w odpowiedzi na skutki zmian w strukturze wiekowej ludności w Europie, w sposób innowacyjny, sprawiedliwy i racjonalny pod względem kosztów,
- b) zapewnienie podstaw i instrumentów koniecznych do zwiększenia zrozumienia, uznania i akceptacji osób starszych w społeczeństwie.

5.3 Jak pokazują, miejmy nadzieję, opisane powyżej obszary prac badawczych – a także przykłady związanych z nimi zagadnień – istnieją ścisłe powiązania pomiędzy aspektami biologicznymi, psychologicznymi, społecznymi, kulturowymi, technologicznymi, ekonomicznymi i strukturalnymi starzenia się i starości. Starzejemy się zawsze w jakimś konkretnym otoczeniu przestrzennym i społecznym. Pod względem uwarunkowań geograficznych, kulturowych, czy społeczno-strukturalnych, otoczenie to różni się znacznie w zależności od kraju a także w ramach poszczególnych państw. Biorąc pod uwagę fakt, że proces starzenia się jest zjawiskiem wielowymiarowym oraz że dotyka on wielu dziedzin, zasadniczą sprawą staje się przyjęcie wielo- i interdyscyplinarnego podejścia w prowadzeniu badań gerontologicznych. Takie prace badawcze należy prowadzić w sposób długofalowy, aby uchwycić zachodzące zmiany i odpowiednio je uwzględnić. ⁽¹⁾

5.4 Biorąc pod uwagę zmiany zachodzące w strukturze wiekowej ludności, tylko tak szeroko zakrojone i długofalowe prace badawcze mogą stworzyć trwałe podstawy dla planowania i podejmowania decyzji, które potrzebne są w wielu różnych obszarach życia społecznego i na wszystkich szczeblach decyzyjnych. Starzenie się społeczeństw jest nie tylko problemem biologicznym, medycznym, technicznym, czy też gospodarczym, ale także zadaniem o charakterze społeczno-kulturowym.

5.5 Poza wymienionymi wcześniej inicjatywami badawczymi, Komitet postuluje o zastosowanie następujących środków pomocniczych:

- zorganizowanie przesłuchania w EKES na temat „Przemiany demograficzne – jakość życia w podeszłym wieku”, celem którego będzie, między innymi, przedstawienie propozycji opracowania studium wykonalności odnośnie powołania odpowiedniej agencji i ewentualnie podjęcia innej koniecznej inicjatywy;

- utworzenie wspólnej proaktywnej i prognostycznej agencji (Obserwatorium Europejskie), której zadaniem byłoby zbieranie wskaźników odnośnie jakości życia osób starszych w państwach europejskich, długofalowe monitorowanie i rejestrowanie w europejskiej bazie danych tych wskaźników, jak również wykonywanie empirycznie uzasadnionych prognoz, integrowanie i rozpowszechnianie wiedzy oraz formułowanie praktycznych wniosków, które mogłyby zostać wykorzystane w kształtowaniu polityk;
- zorganizowanie warsztatów roboczych i konferencji, celem zwiększenia wiedzy na temat zachodzących przemian demograficznych, wskazanie na pilną potrzebę zastosowania środków prewencyjnych i pomocniczych, zwiększenie świadomości społeczeństw odnośnie pozytywnego potencjału jakim dysponują osoby starsze, zwalczanie dyskryminacji ze względu na wiek, jak najszerze rozpowszechnianie rezultatów badań oraz wzmacnianie wymiany pomiędzy „starymi” a „nowymi” Państwami Członkowskimi;
- podejmowanie dalszych działań w tym obszarze w ramach otwartej metody koordynacji. Wobec złożoności i znaczenia problemu starzenia się społeczeństw oraz różnych możliwości i wyzwań z nim związanych, Komitet uważa tą metodę za właściwą w niżej wymienionych przypadkach:
 - inicjowania wymiany doświadczeń, dokonywania porównań w skali europejskiej oraz wzajemnego uczenia się,
 - promowania dialogu między przedstawicielami zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego a właściwymi DG Komisji, ⁽²⁾
 - definiowania wspólnych celów,
 - monitorowania realizacji Drugiego Międzynarodowego Planu w kwestii Starzenia się Społeczeństw (przyjętego w kwietniu 2002 r. w Madrycie) oraz strategii wdrożenia UNECE (przyjętej w czasie konferencji ministrów w Berlinie we wrześniu 2001 r.),
 - ustanowienia obszarów wspólnych wartości w odniesieniu do problematyki starzejącego się społeczeństwa.

5.6 Ostatecznym celem jest STWORZENIE GODNYCH WARUNKÓW ŻYCIA W EUROPIE, ZWŁASZCZA DLA LUDZI STARSZYCH. Oznacza to także stworzenie godnych warunków życia nie tylko dla tych, którzy już dzisiaj są w podeszłym wieku, lecz również dla przyszłych pokoleń ludzi młodych i starych.

Bruksela, dnia 15 września 2004 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Roger BRIESCH

⁽¹⁾ Porównaj jeszcze raz z opiniami EKES, Dz. U. nr C 95 z dn. 23.04.2003 r. (COM(2002) 565 final).

⁽²⁾ Komunikat Komisji COM(2002) 277 final.